

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**פרשת ויחי - שבת חזק****"יששכר חמור גרם לבץ בין המשפתיים"**

והאדם בימי עליי שמטבעו אז לרדוף אחר התענוגים מכונה מרבותינו בשם חמור נוער (עי' שו"ת בית יצחק סוף אבהע"ז דרוש ד).

ומלת "גרם" הוא מן "ועצמותיהם יגרם" (בלק כד ט), "לא גרמו לבוקר" (צפניה ג א) ענין שפירת עצמות. ואמר כאן חמור גרם, יששכר היה משבר תאות נפשו הבהמית כל ילחט אחרי תענוגי חומריותו (צערמאלט דאס טהירישע).

אמנם לפי שאין טוב לאדם לפרוש עצמו מכל דבר חמדה לאכול לחם צר ומים לחץ ולהתענות, וצריך להיטיב עם עצמו מעט לצורך בריאות גופו, והפורש עצמו מן היין אמרה תורה שצריך כפרה (עי' ספרי נשא ט). וכן אי אפשר שיפרוש עצמו מדרך ארץ מכל וכל, דהא מחוייב לקיים מצות עונה לפריה ורבייה, הנה על אותו מעט מן המעט מתענוגי הגוף שחייב האדם להנהיג בו גופו ולתת מקום לנפשו הבהמית החומרית, אמר "רובץ בין המשפתיים" משפתיים מן "בשערה ישופני" (איוב ט יז) שפי' יכתתני, "ואכות אותו טחון" (עקב ט כא) תרגומו ושפית יתי. ומזה "הוא ישופך ראש" (בראשית ג טו), יכתת וירצץ ראשך.

הנה אחר שאמר "חמור גרם", שתאות נפשו הבהמית נשברה ונחלשה עד שאין בכחה להתלהט אל רדיפת התענוגים, **אמר "רובץ בין המשפתיים"**, ר"ל לא שנתבטלה התאוה הבהמית לגמרי אצלם, כי האדם להיותו חומרי צריך להשאיר מעט מבהמת חומריותו ויתן לה מקום מעט לנוח בין שברים קטנים המרוצצים ומכותתים דק דק הדק היטב (והעט אין צערמאלטען טהיילען).¹

"וירא מנוחה וגו'." נגד מה שנאמר בזבולן "לחוף ימים ישכון", שפירש תמיד למקום הסכנה, והם תמיד חסרי מנוחה מפחד גלי הים ורוח סערה, אמר על יששכר, שהיה בחר יותר בחלק הארצי להשאר במדינה לשבת במנוחה, כי התגרנים השולחים אניות בלב ימים נוסעים ממקום למקום לקנות ולמכור, ולבם מלא מחשבות עסקים רבים, אי אפשר להם לעמול בתורה כראוי, כי אם נפשו דבקה בעסקיו איך תדבק בעיון התורה הצריכה דעה צלולה, כמאמר "לא מעבר לים" (נצבים ל יג) היא לא תמצא תורה בסחרנים ובתגרנים (עירובין נה א). לכן בחר יששכר יותר במנוחת הארצי והמדינית, להיותו מוכשר בו לקנות קנין הטוב האמתי היא התורה להשתעשע בה בנעימות נצח.

"ויט שכמו לסבול." עול תורה, וסתם הכתוב ולא פירש מה לסבול. ואפשר לפי שהתורה נקראה בשם מתנה, ככתוב "עלית למרום לקחת מתנות באדם" (תהלים סח יט, עיי' תרגום רש"י) וכמו ששרש סבל משותף עם שרש משא לענין מעמסה (לאסט), ככה משותפים יחד להוראת מתנה, "וישא משאות מאת פניו" (מקץ מג לד) דיוסף, לשון מתנה, ככה סבל בלשון משנה על מתנה, שולח סבלונות (קדושין נ ב) דמסבלי ואח"כ מקדשי, **ונכלל בלשון לסבול מתנת התורה, שיששכר קיבל מרוצן נפשו לשאת עליו משאת התורה שהיא מתנה וסבלונות השלוחה לישראל מאוצר בית המלך העליון ית'.**

"ויהי למס עובד." קיום גופו וצרכי חיותו היה לו ליששכר, מן המס והמכס שניתן לו מזבולן שהיה עובד ועוסק כל מיני עסקים במקנה וקנין במיני סחורות. (ער ערהגלט זין דורך דיא אבאבאען דעס ערווערבבשטערעבענדען). ויהי כמו "ויהי ריב ומדון ישא" (חבקוק א ג) לרש"י ויהי הווה ומתקיים. "ויהי ערך" (שמואל א' כח טז) ויהי תרגומו והוה בסעדיה, כלומר דוד שהוא שונא שלך יש לו קיום והעמדה. (וא"צ לתוספת מלת עם כמו שחשב הרד"ק שם) "ויהי רקיע בתוך המים" (בראשית א ו), פי' רש"י לדעת רבותינו, יתחזק הרקיע, הרקיע שהיה בראשון מים רופפים, בשני יקרוש ויהיה לו העמדה וקיום. "ויהי שם עם ה' ארבעים יום" (כי תשא לד כח), משה שהיה מחוסר מזון ומחיה, היה לו קיום והעמדה ממזון רוחני אלהית. **וכן יששכר להתמדתו בתורה בלי עסקים מדיניים היה לו מזון ומחיה לקיום גופו מן המס והמכס של העובד והעוסק.** למי' למס כלמ"ד "הרה לזוננים" (וישב לח כד), עיי' זוננים, עיי' מס, וכו' עכ"ל.

"יששכר חמור גרם לבץ בין המשפתיים: וירא מנוחה כי טוב נאת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עבד" עיי' (ויחי מט יד-טו).

בפי' רש"י (שם) בד"ה יששכר חמור גרם - חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משאוי כבד: רבץ בין המשפתיים - כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית, וכשהוא רוצה לנוח רובץ לו בין התחומין בתחומי העיירות שמוליך שם פרקמטיא, עכ"ל.

א-

ב"א מזרחי (שם) בד"ה חמור גרם חמור בעל עצמות, כי פירוש "גרם" עצם, וחסר "בעל" כאילו אמר חמור בעל גרם. אבל להיות "חמור" סמוך ל"גרם", דרך "נדיב לב" (ויקהל לה כב), הוא מעט רחוק כי מעטים הם מזה המין: **סובל עול תורה כחמור.** כדכתיב "ויששכר באהליך" (וזהו הברכה לג יח) בישיבת אהליך לישב לעבר שנים ולקבוע חדישים, כמו שנאמר "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים" (דברי הימים א' יב ג ותרגום יהונתן כא). **רבץ בין המשפתיים,** כחמור המהלך ביום ובלילה. ד"מרובץ" שפירושו לן, ומ"בין המשפתיים" שפירושו בין התחומין משמע שמהלך ביום ובלילה, ואין לו לינה בבית אלא בין תחומי העיירות, כדרך המוליכין פרקמטיא ממקום למקום, עכ"ל.

ב-

ברבינו בחיי (שם) בד"ה יששכר חמור גרם. ע"ד הפשט המשיל שבת יששכר לחמור חזק בעל עצמות שהבשר מועט בו, כן היו בני יששכר זכי החומר דלי בשר, סובלי עול תורה כחמור שמטעינין אותו למשו: **רובץ בין המשפתיים.** כחמור הרובץ ומהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית, וכשהוא רובץ רובץ בין תחומי העיירות, עכ"ל.

ג-

ובספורנו (שם) בד"ה יששכר חמור. בלתי מוכן למלחמה כאמרם אי ספרא לא סייפא (עיי' ז' ב): גרם. חמור בעל עצם חזק ובחזקו רובץ בין המשפתיים. כשהוא חונה רובץ בין שתי החבילות הנתונות למשא על שני צדיו, על דרך שפיתת שתי קדרות בכירים שלא תמושנה עד שישלים הפועל בהן את כונתו, וזה לא יתכן זולתי לחמור חזק מאד שירבץ עם החבילות על גביו. וכמו כן יששכר נושא עליו עול תורה ועול דרך ארץ והנהגת מדינות, כראוי לחכם שלם במדות ובמושכלות, עכ"ל.

ד-

הכתב והקבלה (שם) בד"ה יששכר חמור גרם. למה שאמרו רבותינו (בראשית רבה צט ט) על "שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך" (וזהו הברכה לג יח), שעשו שותפות ביניהם, זבולן לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשטכר ונותן לתוך פיו של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה.

והתנאי הראשי לקניית התורה מיעוט תענוג (כמבואר באבות פרק קנין תורה מ"ה) למעט באכילת מעדנים ושתיית ממתקים, בטיול השדות והכרמים, כמ"ש (תוסי' כתובות קד א ד"ה לא) עד שיתפלל אדם שיכנסו ד"ית בלבו יתפללו שלא יכנסו מעדנים לנפשו, ובכלל זה מיעוט דרך ארץ, וכמאמרם עונתן של ת"ת משבת לשבת (כתובות סא ב), ומטעם זה תקנו טבילה לבעלי קריין שלא יהיה מצויים אצל נשותיהם (ברכות כב א).

הנה יששכר להיותו בוחר בעסק התורה, היה משליך אחרי גוו כל דברים המונעים מעסק התורה והוא אהבת התענוגים, עז"א "יששכר חמור גרם", ר"ל שהיה משבר כל תאות התענוגים, כי הכתובים יכנו את תענוגי הגופיים בשם חמור, על השטופים בתאות התענוגים אמר "אשר בשר חמורים בשרם" (יחזקאל כג כ). ושם חמור הונח על בהמה זו לרתיחת דמיה (היטציגעס טהיר) מן "מעלי חמרמרו" (איכה א כ), והיין שמטבעו להרתיח גוף שותיו נקרא מטעם זה חמר ("יודם ענב תשתה חמר" האינו לב יז), והאומה המפורסמת למשוקעי התאוות המגונות נאמר עליהם עם הדומה לחמור (בבא קמא מט א).

¹ **שם: כעין זה** אמר במכילתא דרשב"י רמ"ב, וכזה חולקיה דההוא בר נש דאשתדל באורייתא, כיון דאיהו פתח באורייתא, כל אינון זוןן בישין אעיל לון בנוקבי דתהומא רבא, וכפית לוי לחמור ונחית לוי בטפסרי דתחות עפרא דזוהמי קסרא, בגיני כך יששכר דאשתדלותי באורייתא כפית לוי לחמור ונחית לוי מההוא גרם המעלות דאיהו סליק לנוקא עלמא, ושוי מדורי בין המשפתיים בין זוהממי דטפסרא דעפרא, עכ"ל.

² **שם: "רבץ בין המשפתיים."** אם נפרש רובץ על החמור ומשפתיים תחומין, לא נדע מה הן התחומין, והנה בד"ז"ל מצוי הרבה לשון מקום השפיתת שימת קדרה על האש (שבת לח ב), וכ"ה בלשון מקרא "שפות הסיר שפות" (יחזקאל כד ג) ובבנין הבית ביחזקאל אמר "והשפתיים טפח אחד" (יחזקאל מ מג) מקום בשולי הזבחים.